

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до статті 19 Цивільного процесуального кодексу
України щодо цивільної юрисдикції справ про встановлення факту
спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у
випадку, якщо один з них загинув (загинула) під час участі у бойових діях»
*(реєстр. № 10264 від 17.11.2023 р.)**

Метою даного законопроекту є врегулювання правової невизначеності в питаннях встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у випадку, якщо один із них загинув (загинула) під час участі в бойових діях. Законопроектом пропонується доповнити частину першу статті 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) нормою щодо належності до цивільної юрисдикції справ про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу у випадку, якщо один із них загинув (загинула) під час участі в бойових діях.

На основі аналізу змісту проекту Закону вважаємо доцільним висловити такі міркування.

Як передбачено абзацом першим частини першої статті 19 ЦПК України, суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства. Можливість встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу в порядку цивільного судочинства в окремому провадженні прямо впливає із пункту 5 частини першої статті 315 ЦПК України. Зауважимо, що за своєю природою зазначені відносини є сімейними, а проживання жінки та чоловіка однією сім'єю без перебування у шлюбі між собою або будь-якому іншому шлюбі породжує правові наслідки, як це, зокрема, визначено у статтях 74 та 91 Сімейного кодексу України, статті 1264 Цивільного кодексу України.

Частиною сьомою статті 19 ЦПК України визначено, що окреме провадження призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав. Також у частині четвертій статті 315 ЦПК України закріплено обов'язок судді відмовляти у відкритті провадження у справі, якщо із заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи, – залишати заяву без розгляду. Зазначене положення свідчить про неможливість вирішення спірної ситуації про право в окремому провадженні, проте існує варіант її вирішення у позовному провадженні.

Аналіз зазначених норм ЦПК України дозволяє дійти висновку, що справи про встановлення факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки

без шлюбу, включно із випадком, якщо один із них загинув (загинула) під час участі в бойових діях, відносяться до цивільної юрисдикції. Отже, на нашу думку, правової невизначеності в цьому питанні не існує. Тому доцільність запропонованих проектом змін є спірною.

Принагідно відзначимо, що з пояснювальної записки випливає, що підставою для підготовки законопроекту слугувала судова справа № 290/289/22-ц, у якій необхідність визнання юридичного факту спільного проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу була пов'язана з правом на отримання одноразової грошової допомоги, передбаченим статтею 16¹ Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Водночас 29 липня 2022 року до цієї статті було внесено зміни, відповідно до яких право на одноразову грошову допомогу не поширюється на дружину або чоловіка, які проживали однією сім'єю без шлюбу.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*